

Українська Центральна Рада й її Універсали

Михайло Грушевський

1917

Exported from Wikisource on 12/17/17

Мих. Грушевський

Українська Центральна

Рада

й її Універсали

першій і другий.

Друге, доповнене видання.

Ціна 20 коп.

Київ, 1917.

З друкарні товариства „П. Барський“, Хрещатик 40.

Переднє слово.

Коли проминули перші, радісні тижні всеросійського визволення проявили ся грізні позначки реакції и безладя — коли великоруська буржуазія стала на слизьке виводити російську революцію й підгравати правим елементам, що чигали на її провал, а в ріжних областях Російської держави почали зазначати ся прояви анархії й розкладу, Українська Центральна Рада, волею Українського Народу поставлена на сторожі його волі й справи, не могла зіставати ся спокійним глядачем того всього. Вона звернула ся до Центрального Тимчасового Уряду Росії, тоді вже оновленого представниками соціалістичних партій, закликаючи його до спільної роботи. Подаючи до його відома домагання Українського Народу, вона віддавала до помочи, для забезпечення революційних здобутків ладу і свободи в Російській державі всі сили організованого Українського народу і навзаєм домагала ся від Центрального Уряду, щоб він дав свою згоду й призволенне на ті заходи і способи, які потрібні були для забезпечення певної й міцної спілки України з Росією, для укріплення нового вільного ладу на Україні й запезпечення національних потреб Українського Народу.

Російський Центральний Уряд по довгих міркуваннях сї домагання відкинув. Як виявило ся потім, було се ділом міністрів не-соціалістів, партії нар. свободи („кадетів“). Тоді У. Ц. Рада, сповняючи волю все українських зборів селянства

і війська постановила приступити сама до будови нового життя України, аби запобігти анархії й безладу, що грозили їй захопити. Вона сказала своє перше слово до Українського Народу, як його власть, у своїм першій Універсалі, й почала організувати свої виконавчі органи для ведення різних справ, щоб забезпечити свободу і лад, права й інтереси трудящого люду України. Се слово її і діло її було прийняте з радістю і послухом свідомим українським народом, і тими людьми які хотіли жити в згоді і спільній праці з ним на Українській землі. І міністри соціалісти в Р. Центр. Уряді, побачивши, як веде діло У. Ц. Рада — оглядно, але рішучо, не пориваючи ся до боротьби, але йдучи до згоди з неукраїнською демократією, — рішили поправити зроблену помилку. Постановили вийти в порозумінне з У. Ц. Радою й зробити її опорою нового ладу. Се й учинили прислані до У. Ц. Ради міністри, і порозумінне се було оповіщене в другій універсалі, котрим одкриваєть ся нове, автономне жите України.

Бувши в У. Ц. Раді від перших днів її роботи, хочу коротко розповісти, як прийшло до сього, і яке воно має значінне в нашій житі.

Як зложила ся Українська Центральна Рада.

Велика хвиля визволення поставила перед Українським народом великі завдання.

Треба було запезпечити волю України, відновити її старе народовласте, право народу самому правити всіми своїми

справами. Діло велике, час такий, якого не було від часів Хмельниччини — упустити його не можна було. Треба було відложити все інше, а взяти ся до сього діла — до забезпечення політичних прав Українського народу й інтересів його трудящого люду. Для сього зараз же як упав старий режим, Українці всіх партій і напрямків постановили обєднатись у спільній, одностайній політичній організації на весь час, поки не буде осягнена спільна мета: широка національно територіальна автономія України в федеративній демократичній Російській республіці, инакшими словами — поки Українському народови разом з представниками иньших народів України не буде забезпечене право рішати всі справи свого краю на місці, у Всенародніх зборах чи Соймі України, тільки де-які справи віддаючи на рішення і під управу Думи і Правительства Російської республіки.

Потребу такого обєднання піднесла в перших же днях революції стара політична організація українська, заснована тому двадцять літ, а останніми літами звана „Товариством Українських Поступовців“ (ТУП). Після того як українське політичне жите, по коротких днях свободи, було загнане знов у всякі нетри поліцейськими нагінками, товариство се істнувало, як організація потайна, і ставило своєю метою обєднувати свідомійших Українців, поступових і демократичних, на сім спільнім для всіх домаганні: автономії України в федеративній Росії. В перших днях марта воно постановило зробити свою діяльність одкритою і дати почин до тіснійшого обєднання всіх українських демократичних течій і напрямів в політичній організації, що буде йти до сеї мети. По кількох днях переговорів, дня 7 березня (марта),

організувалась спільна рада всіх київських українських організацій під назвою Української Центральної Ради. До неї ввійшли крім представників Товариства Українських поступців представники соціал-демократичних груп, кооперативів, робітників, військових, студентів і культурних та професійних товариств і організацій київських.

Коли по Україні понесла ся звістка про сю організацію, з різних сторін, з міст, з сел почали приходити до неї заяви, писані, чи через депутатів, що українське громадянство признає сю Раду тимчасовим українським національним урядом, на цілу Україну. З тим присилали ся і представники українських громад з місць, щоб їх включити в Центральну Раду, як членів.

Одначе таке доповнення з місць робило ся без певної системи, більш припадково. Тому щоб надати Центральній Раді характер справжнього представництва всього організованого українського народу, рішено яко мога скорше скликати зїзд представників організованої української людности цілої України. Зїзд сей призначено на Великодні свята, 6, 7 і 8 квітня. Постановлено, що кожда установа, яка визнає себе українською — чи буде то сільська громада, чи повіт, чи союз організацій, може післати одного представника; українські організації, які мають велике число членів, можуть прислати більше членів, пропорціонально скількості. Таким чином українським людям, де тільки вони обєднали ся, дана була змога взяти участь в сїм зїзді і подати на нїм свій голос. І справді українське громадянство відізваало ся на заклик Центральної Ради. Хоч українських

газет так як би не було ще, бо почали виходити з кінцем березня (марта) і то в такій малій кількості, що на провінцію навіть не попадали, все-таки з усіх сторін поспішили депутати на зїзд, не вважаючи на страшенно трудну їзду. По підрахунку, що вів ся при видаванню білетів, делегатів таких що мали право голосу на зїзді, бо мали уповноваження від організацій, було коло 900; а друге стільки гостей, себ то членів організацій, але не депутатів, які не мали голоса. Дуже багато було селян і салдатів з ріжних частей.

Сей Перший Український Національний Зїзд прийняв такі постанови: Добиватись спільними силами Українського народу широкої української автономії, творити негайно її підстави і для обєднання громадських сил краю та укріплення нового ладу дати почин до засновання краєвої ради для цілої України. Для запезпечення автономного устрою ухвалив вїйти в порозумінне з іншими народами Росії, що того ж добивають ся, і спільно з ними доходити федеративного устрою для Росийської республіки^[1]. Крім того зїзд установив нову Центральну Раду. Вибрав голову і його двох заступників і ухвалив, щоб присутні делегати від губерній і міст вибрали по кілька членів, так само від організацій салдатських, селянських, робочих, від партій, товариств культурних і професійних, — з тим щоб потім, коли організують ся на місцях українські ради повітові, губернські й міські, вони могли наново вибрати своїх представників, — і так само всі ті організації й партії.

Так вибрано велику раду, що складала ся з душ 120—130 і

зїздила ся разів два, а принаймні раз на місяць на свої збори, для ухвал у важнійших справах. Для постійної роботи вона вибрала комітет з двадцяти душ. Зложений він був так, щоб до нього входили представники всіх головніших політичних і клясових організацій українських. Сей комітет засідав як не що дня, то через день і крім того при нім організували ся комісії для всяких справ: організаційна, військова, освітня, правнича, фінансова й інші, при них канцелярії в усяких справах.

Організаційна робота Української Центральної Ради.

Так зложив ся, в місяці квітні, сей великий український осередок, що мав обєднувати і керувати національно-політичною діяльністю всіх українських організацій для осягнення тих політичних завдань, для яких обєднали ся сі організації — осягнення широкої автономії України в федеративній Російській республіці, забезпечення всеї повноти політичного і національного життя Українського народу і охорони прав і інтересів трудящого люду.

З початку він поставив був собі задачі тільки політичні, з огляду що ріжні партії ріжно думають про полагодженне економічної, особливо земельної справи. Він закликав всі партії, групи і верстви (кляси) українські, аби вони поки що відложили те що їх може поділити чи поріжнити, — не заглибляли ся в такі справи, і через те й сам відкладав виясненне економічної, земельної й харчової справи на пізнійше. Але виявило ся, що справа творення нового життя,

нового ладу не жде, бо старе гине і розсипаєть ся під натиском нового свобідного ладу, розбудженого народнього житя і народовластя. На місце його треба творити нові форми у всім, значить і в економічнім житю, в справі земельній та продовольчій.

Тому скоро признано потрібним і в сих справах знайти те що відповідає потребам України як краю і Українського народу як народу робочого, трудящого, що не має своїх власних, українських буржуазних велико-земельних і капіталістичних верств і мусить дбати про інтереси свого трудящого люду. Таку постанову прийнято 7 травня (мая). Поширено програму У. Центр. Ради на всі справи важні для нашого народу і краю і поставлено найблизші завдання їх полагодження: Згуртованне широких народніх мас під проводом У. Ц. Ради, їх організація і усвідомленне завдань, які висуває перед нашим краєм і народом теперішня хвиля, і уставленне тих засобів і форм, які дали б українському трудящому народови, через свій вибраний уряд, Українську Центральну Раду, в спілці з Центральним Російським Урядом, здійснити сі завдання на користь свого краю, себто Українського народу і тих иньших народностей, що живуть з ним разом. Такі були сі завдання, а „Організація“! — се було перше гасло (лозунг), з котрим вийшла Укр. Цент. Рада перед свій нарід. Організувати ся дійсно треба Українському народови міцно й негайно! Так щоб він обеднавсь увесь, без ріжності партій, верств і станів, під проводом своєї Центральної Ради — щоб ся єдність і організація пройшла в глиб і вшир до самого споду українського народу, в кожний куток, в кожде село, в кожду хату, — обхопила його, як

залізним обручом, щоб він, наш нарід, став він міцною завязю, твердим цементом Української землі і охоронив її від розвалу і анархії.

Бо кінець кінцем все чисто — і свобода, і революція, і воля України і справа земельна — залежить від того, чим буде наша народня маса і перед усім наше селянство: чи розпорошеною купою піску, котру перший подув вітру може підняти і рознести, чи твердою опорою, міцним фундаментом, на котрім опреться свобідна, автономна, народня Україна.

Досі Україна наша, в добрий час сказати, була доволі спокійна, коли порівняти з иньшими краями Росії. Але що до сього спокою треба знати вірно, що се власне спокій, живий і організований, а не сон тільки. Не треба, щоб наша людність лежала безвладною, мертвою, бездіяльною масою, треба щоб вона вся була жива, свідома, щоб вона в кожній справі відзивалася чуйно на все, що діється у нас і поза нами, щоб була організована і обєднана, щоб її спокій був спокоем зібраної, уруженої військової лави, а не бездільної й безладної юрби. Щоб ті організації, які поставлено на чолі нашого народнього життя, знали і були певні, що на кожне слово їх і кожної хвили наш народ зробить те, що йому буде сказано — встане чи сяде, піде чи прийде, піднесе руки чи спустить.

Тоді наша Україна переживе щасливо сей не тільки великий, але і грізний мент, і закріпить ті великі здобутки, котрих прагнемо: волю і незайманність нашого краю, добро і права

трудящих мас, нашого народу і тих народностей, які живуть з нами разом на нашій землі.

Такі були ті кличі, які розносила У. Ц. Р. через своїх інструкторів, що розсилали ся по Україні, через тих делегатів, які прибували до У. Ц. Р. від різних гуртів і організацій українських, від різних установ, від селян, від війська, з фронту і тилу, через зїзди, які наказала вона скликати по губерніях, повітах і городах. І кличі сї не зіставали ся порожніми. Велика організаційна хвиля пішла між українським народом.

На волостних і повітових зібраннях, на зборах просвітних і політичних організацій, на військових зїздах і зібраннях, на губернських зборах, що відбували ся в квітні й травню, виносили ся постанови про те, що сї збори, організації й установи приймають політичні резолюції винесені Всеукраїнським Зїздом: домагати ся автономії України; не відділяючи ся від Російської держави вимагати федеративного звязку з нею; розрішення земельної справи покласти на Всенародні збори України (її сойм). Ухваляють підтримувати у всім Укр. Центр. Раду, сповняти вірно її накази як свого Тимчасовою Уряду. Але zarazом домагають ся від неї політики рішучої, твердих і певних заходів в забезпеченню українських політичних потреб, поставлення рішучих домагань Центральному Урядови.

І сї постанови з місць — винесені часом великими організаціями (особливо військовими) підтверджували ся великими всеукраїнськими зїздами, що відбули ся в травні й

червні та своїми постановами зазначили волю широких мас трудящого українського люду.

Всеукраїнські зїзди і поповнення У. Ц. Ради.

Найбільш горяче відізвиали ся на організаційні заходи У. Ц. Ради, найскорше і найрішучійше стали при ній українські військові організації, і вони ж перші зібрали ся на всеукраїнський зїзд, що виявив волю великої сили нашого народу. Се зрозуміло. В військах зібрала ся вся сила, весь цвіт нашого народу. Війна відірвала від місць, як рахують, коли 4-х мільйонів наших людей. А хоч розкидала їх по величезнім просторі — по всьому фронту — від Балтійського моря до Чорного, по запасних частях до самого Уралу і за Уралом, — то все-таки в ріжних частях знаходили ся великі купи свідомих українських людей, які почали гуртувати ся в організації, вияснити менше свідомим землякам завдання, які висуває нинішня хвиля, і способи їх здійснення.

Не були то завдання спеціально військові: не були ж то і воєнні люде по професії, по званню, а українські люде передягнені в сірі шинелі, озброєний український народ, зірваний з місць і розпорошений поза своїми краями. Він ставив на чергу ті ж політичні справи, що ставили ся в українських організаціях на місцях, присягав ся підтримати їх активно всею своєю силою, а своє власне домагання в нього було одно: зібрати своїх людей-воєнків з розсіяння, переформувати армію по національному складу, відлучити Українців в особні часті і надати український характер сим

частим. І се теж була тільки частина тої програми, яка ставила ся для всього: треба українізувати всі публичні і державні установи України, в тім і її військо, щоб і тут підготовити перехід до автономії України та заложити підвалини тої автономії.

Уже 14 квітня зїзд представників військових організацій ухвалив зібрати всеукраїнський військовий зїзд, і він зібрав ся 5 травня в Києві. По підрахунку на нім зіхали ся представники організацій, в яких обєднувало ся без малого мільон (900 тис. з верхом) організованого, озброєного українського народу. Він вибрав для кермування військовими справами генеральний військовий комітет, що мав працювати при У. Ц. Раді, і признав її єдиним органом, що має рїшати всі справи про Україну й її відносини до Центрального Російського Уряду. Від сього Уряду вважав за потрібне вимагати, щоб він негайно оголосив особливим актом принцип автономії України, як найкращого забезпечення національно-політичних прав українського народу і всього краю, а для обєднання вже тепер усіх місцевих установ аби призначено комісара на всі українські губернії, при нім організовано краєву раду, а при Центральнім Уряді уставлено міністра по справам України. Зазначено також погляд зїзду на справу продовольчу, харчову, освітню й иньші. А тому що на сїм першім зїзді від деяких частей, особливо фронтових, представників було мало, поручено Ген. Комітетови скликати другий зїзд, в складі повнійшій.

Сей другий зїзд скликано на 4 червня, і воєнні власти

прошено загодя розпублікувати про нього, щоб усі части могли прислати своїх делегатів. Та стало ся як раз навпаки: военний міністр дав знати по арміям, що він вважає сей зїзд несвоевременним, тому мовляв, що відтягнеть ся ним людей з фронту, — хоч саме під той час иньші військові зїзди відбували ся зовсім свобідно, без усякої перешкоди з боку военного міністра. Тому се розпорядженне його що до українського зїзду викликало жаль і гнів серед Українців.

Саме тоді на 28 травня Українська Селянська Спілка скликала в Києві великий селянський зїзд з усіх українських губерній — Перший Всеукраїнський Селянський Зїзд, на яким зібрали ся представники від тисячі волостей. Сей зїзд окрім того що повзяв постанови в справі земельній, селянській, організаційній, виніс рішення в політичних справах в тім же роді як зїзд військовий. Разом з Центральною Радою опротестував розпорядженне военного міністра, підтримав домагання військового зїзду, поставлені до Центрального Уряду. Також як і той признав У. Ц. Раду кермуючим, провідним органом Українського народу, постановив, що всі громадські установи і самоурядовання повинні українїзуватись і допомагати У. Ц. Раді в утворенню автономного ладу на Україні. А вибравши з-поміж себе Українську раду селянських депутатів, постановив, що вона має вїйти в склад У. Ц. Ради і разом з нею працювати.

Так само зробив потім і військовий зїзд, що зібрав ся, неважаючи на заборону военного міністра, слідом за селянським зїздом, дня 4 червня. Невважаючи на всякі перешкоди делегати зіхали ся з фронтових частей в

великому числі; як підраховано, були тут представники від більше як півтора мільйона (1736 тисяч) організованих Українців у війську. Супроти неприхильного становища, яке за той час Цент. Уряд зайняв до українських домагань, зїзд вимагав від У. Ц. Ради рішучих заходів для здійснення автономії України. Прикладом Селянського зїзду вибрав постійну Українську Раду військових депутатів, щоб вона ввійшла в склад У. Ц. Ради і разом з ним працювала для сповнення сього домагання, опираючи ся на озброєний український народ.

Таким чином У. Ц. Рада крім тих представників від українського народу, яких мала вже в своїм складі, доповнила ся великими представницькими органами українського трудящого люду — того що по селах і того що в війську. Мала в пляні ще прийняти в свій склад Українську Раду робітничих депутатів, як її вибере всеукраїнський робітничий зїзд, скликаний на 10 день липня. Але вже й тепер — почувши голоси трудящого українського народу на масових всеукраїнських зїздах, довідавши ся про його волю й бажання, знаючи, в чім може на нього оперти ся, і сама в величезній більшості складаючи ся з представників народніх мас, селян і салдатів, У. Ц. Рада з повною рішучістю приступила до здійснювання основних вимог українського народу, не чекаючи помочи і співробітництва Рос. Центрального Уряду, котрого шукала, та не знаходила.

**Як У. Ц. Рада шукала порозуміння з
Центральним Рос. Урядом.**

Уже перші народні збори, що зібрали ся в Києві на великій революційній українській маніфестації 19 березня (марта), постановили, підтримуючи Центральне Правительство в забезпеченню нового свобідного ладу, zarazом зажадати від нього, „щоб воно міцно звязало справу автономії України з інтересами нового ладу, і заохотило людність її до всяких жертв, а для того негайно видало деклярацію, котрою б з свого боку визнало потребу широкої автономії Української землі і поробило відразу всі заходи, щоб надати український національний характер її публичним установам, з захованнем прав національних меньшостей“. В сій справі У. Ц. Рада наміряла ся післати спеціальну депутацію до Центр. Правительства, але що становище Центр. Правительства було хистке, і саме піднімала ся справа його переформовання, тож У. Ц. Рада відложила сю справу. Передала йому, через Національну Укр. Раду в Петербурзі, тільки поодинокі побажання, винесені Українським Нац. Зїздом — організації при правительственнім комісарі краєвої ради на всю Україну, зложеної з представників українських країв і міст, народностей і громадських верств, та иньші, спеціальнійші домагання.

Домагання сі одначе зіставали ся несповненими, хоч Центральний Рос. Уряд за той час уже обновив ся, прийнявши до себе представників соціалістичних партій, і міг поступати більш певно і рішучо. Коли Всеукр. військовий зїзд тим часом виніс свої, згадані вище, постанови поручаючи У. Раді передати їх Центральному Урядови, У. Ц. Рада постановила вислати свою депутацію, разом з депутацією Генерального Військового Комітету, щоб представити

Урядови домагання України: Коли він хоче оперти ся на Україні як міцній підставі нового свобідного ладу, забезпечити собі активну поміч Українського народу, він повинен усунути всяку неясність і непевність в відносинах. Повинен признати право України на широку політичну автономію, на державне право, забезпечене їй при обєднанню з Росією в 1654 р. і беззаконно нарушене і потоптане Романовими, — подібно до того як відновив безправно нарушену конституцію Фінляндії і навіть державну незалежність Польщі. Повинен пристати на практичні засоби для приладження управи і урядування на Україні до будучої автономії і до вимог українського житя.

Ясне бо діло, що признаючи за будучим Установчим Зібраннем Росії право потвердити автономний устрій України, Український нарід ніяк не може відкладати до того зібрання виробленне автономного статуту її й переведенне в жите тих підготовчих реформ, які зараз вимагають ся житем. Самі інтереси укріплення нового ладу, спокою і свободи на Україні вимагають того, щоб Центр. Уряд дав свою прінціпальну згоду на автономний прінціп що до України і тим намітив стежку для людей неосвідомлених і політично не розвинених, які не знають, на яку їм ступити супроти домагань Українського народу, та й для адміністративного персоналу, для всякого служащого люду, який також не вміє знайти ся супроти жадань українізації всякого роду установ України.

З таким наказом У. Ц. Рада вислала своїх делегатів, вибраних з ріжних політичних українських партій і з ріжних

верств українського народу. 16 травня ся делегація явила ся в повнім складі у голови російської ради міністрів. Доручила йому зложену нею докладну записку і зажадала, щоб премер-міністр визначив осібне засіданне ради міністрів для обговорення спільно з делегацією тих жадань, поставлених У. Ц. Радою, а коли він се признав неможливим, то принаймні осібну комісію. Передала сю записку президії петерб. ради робочих і салдацьких депутатів і окремих міністрам, котрих близше дотикали наставлені жадання.

В своїй записці^[2] делегати поясняли національну ролю У. Ц. Ради, її організаційне значінне, вагу її голосу як виразу волі демократичних верств українського народу. Вони гаряче остерігали Тимчасовий Центральний Р. Уряд від тої старої помилки, в яку впадають представники російської інтелігенції на Україні й російська преса, стараючи ся все ще представити український рух не загально народнім, а гуртковим, інтелігентським. Засліплені своїм клясовим або національним егоїзмом вони силкують ся підтримати зневажливе відношенне до сього руху. Силкуючи ся відгородити від сього народнього руху захоплені ними позиції в зросийщених старою русифікаційною політикою міських центрах, по ріжних урядових і громадських установах, вони справляють Ц. Уряд на хибну дорогу, яка може привести до наслідків дуже небезпечних. Нарід, який тепер так щиро і зичливо ставить ся і до Ц. Уряду і до російської демократії, оберне на них всю ненависть і обуренне своє, коли його сподівання будуть розбиті, і може з того виникнути справжня усобиця.

Щоб не допустити до такої небезпеки У. Ц. Рада закликає тимчасовий уряд негайно піти на зустріч домаганням Українського народу, сповнивши його вимоги, які делегати збирають в таких пунктах:

Тимчасовий Рос. Уряд виявить в якійсь акті своє прихильне відношення до гасла автономії України. Дасть українським представникам місце в міжнародній мировій конференції, для участі в рішенню долі Галичини і захоплених Німцями українських територій. Заснує при Тимчасовім Уряді посаду особливого комісара по справам України для ознайомлення Уряду з потребами і настроями України. Утворить посаду комісара з краєвою при нім радою на Україні. Переведе в армії виділенне Українців в окремі військові часті.

Українізацію школи поширить на середню і вищу школу всієї України. Відповідальні посади замінитиме людьми, що володіють українською мовою й обізнані з місцевим життям. Для задоволення українських національно-культурних потреб дасть в розпорядженне У. Ц. Ради кошти з казначейства. Дозволить виїзд до дому закордонним Українцям і розмістить по Україні бранців з закордонної України.

Як поставив ся Центр. Рос. Уряд до домагань Українського народу.

20 і 21 травня засідала вибрана Центральним Російським Урядом-комісія, обговорюючи з делегатами У. Ц. Ради предложені ними домагання Українського народу. Хоч рада міністрів в тім часі на половину складала ся з соціалістів, в

комисії соціаліста не було ніодного, все люде „не лівійші ка-де“, або й правійші від них. Головну ролю грали представники від міністерства внутр. справ: тов. мін. Щепкін, професори державного права Котляревський і Лазаревський. Вони гостро ставили ся до українських домагань, сильно критикували і майже при кожній пункті заявляли, що „се трудно“, „се неможливо“, „правительство на се не піде“ і т. ин. Се зробило на делегацію кінець кінцем дуже прикре вражінне і вона заявила, що як так, то їй нема про що балакати: У. Ц. Рада здійсмає з себе всяку відповідальність за наслідки такого неприхильного відношення Уряду, а делегати вертають ся на Україну.

Се начебто отверезило представників Ц. Уряду. Вони почали запевняти, що про повну відмову не може бути й гадки, — вони взяли на себе ролю критиків, а Уряд певно поставить ся далеко більше прихильно: справа негайно буде внесена на його розгляд і порішена. Супроти того делегати зіставили в Петербурзі кількох своїх товаришів, щоб вислухати те скорє рішення. Одначе дні минали за днями, а рішення не було. Представники правительства виправдували ся, що Урядови тепер не до того: саме йшли переговори з Кронштадською радою, що відмовила послуху Урядови, і т. ин.; але він ніяк не хоче доводити до загострення на Україні і зробить все для полагодження справи. Нарешті в останніх днях травня рада міністрів винесла в останніх днях постанову, прийняту *одноголосно*, себто й міністрами-соціалістами також — вони стали на тімже становищі в українській справі, що й спеціалісти з партії ка-де.

Уряд заявив, що У. Ц. Рада не означила точно, який зміст вона вкладає в розумінне автономії України, тому проголошення цього принципу могло б повести до непорозуміння. Він не признав взагалі за собою права робити які небудь важніші зміни в адміністрації України, тим більше — висловляти ся в справі її автономії, бо все се діло Установчого Зібрання. І нарешті він поставив під сумнів саму правомочність У. Ц. Ради, як виразниці волі населення України, тому що вона не була вибрана всенароднім голосуванням. Формулювання своєї постанови він полишив Юридичній Нараді при Ц. Уряді, що винесла два тижні пізніше свою формулу. Вповні приєднала ся до погляду Ц. Уряду, що він не повинен тикати справи автономії України, і через те не може рішати справи про призначення комісара на Україну або комісара по українським справам при Ц. Уряді. Висловила ся против участі Українців в міжнародній конференції, на тій підставі, що в сій конференції братимуть участь держави, а не народи. Що до признання певних коштів в розпорядження Ц. Ради відмовила, що се діло не держави, а місцевого самоврядування. Відсунула від себе справу повернення незаконно виселених Українців, тому що се, мовляла, тісно звязане з питаннями воєнного часу. І навіть питання про українізацію середньої школи признала „дуже складною річю“ — тому, мовляла, що склад учнів в більшості походить з городської, неукраїнської людности!

Одним словом виявила не розвагу, а якесь завзяте — бажання ні в чім ані найменшій не дати згоди, не лишити ні тіни гадки про можливість порозуміння, або про охоту до неї.

Як стрів се Український народ.

Перша вість про повну відмову Рос. Центр. Уряду на всі домагання Українського народу прийшла ранком 2 червня, коли кінчив своє засідання Всеукраїнський Селянський Зїзд. Телеграма була обявлена йому і витворила настрої незвичайно поважний. Велике зібранне, сила селянства, цвіт трудящого українського народу, відчуло, що наступила велика переломова хвиля. Заява голови У. Цент. Ради, що справа автономії України буде залежити тільки від Українського народу, і поважність, рішучість і солідарність нинішнього селянського представництва не лишає сумніву в тім, що автономія України буде Українським народом здійснена, — вирвала з грудей присутних горячий і однодушний відклик, який краще слів давав вираз їх настроєви. Того ж самого вечера відбуло ся перше спільне засідання У. Ц. Ради з участю ново-вибраної Ради селянських депутатів. У. Ц. Рада подвоїла ся, прийнявши в свої ряди півтори сотні селянських представників. Народа над політичною ситуацією, витвореною відмовою Центр. Уряду зайняла всі засідання сесії, 2—3 червня. У. Ц. Рада винесла резолюцію, которую признала, що Рос. Уряд, одкинувши домагання У. Ц. Ради, свідомо пішов в супереч інтересам трудового люду на Україні та прінціпови самоозначення народів проголошеному самим же Урядом. Тому постановила видать універсал до Українського народу з поясненнями завдань, які стоять перед українською демократією, та приступити до негайного закладання підвалин автономного ладу на Україні, щоб не довести край і всю Росію до анархії і занепаду здобутків революції.

Другого дня розпочинав ся згаданий, Другий Всеукраїнський Військовий зїзд. З огляду що приготовлене помешканне показало ся занадто тїсним для засїдань, перший день (4 червня) пройшов в мїтінгах і манїфестаціях в дуже повисненім настрою. На великім вічу на Софійській площі коло монументу Б. Хмельницького вояки присягали, що не виїдуть з Києва, поки не буде рішена справа автономії України. Але розпочаті другого дня засїдання виявили, що ся величезна делегація озброєного українського народу не пориваєть ся запалом, і при всій рішучості свого настрою — ще радикальнійшим ніж на зїзді селянськім — вона твердо стоїть на політичній програмі У. Ц. Ради. Зїзд одностайно став під гасло: широка автономія України в федеративній Російській республіці і напр. рішучо, навіть з запалом відмежував ся від „самостійників“, тому що в їх позиції підозривав деяку хиткість в сій справі (нахил до незалежності^[3]). Але в здійсненню поставленого гасла він зажадав рішучости й негайних заходів. Резолюції винесені Зїздом 8 червня зазначали що Російський Ц. Уряд своїм нерозуміннем і систематичним опором домаганням української демократії загострює національні конфлікти, викликає анархистичні настрої й перешкоджає великій організаційній роботі Українського народу. Рос. Ц. Уряд в інтересах збереження здобутків революції повинен змінити своє становище і сповнити домагання представлені йому У. Ц. Радою, а У. Ц. Рада до того часу до Ц. Р. Уряду більше в сій справі звертатись не повинна, а сама мусить негайно приступити до фактичного переведення в жите підстав автономного ладу, в згоді з національними меншостями. Зїзд в тім обезпечує У. Ц. Раді рішучу і найактивнійшу

піддержку.

Перший Універсал Української Центральної Ради.

Вислухавши волю українського народу на сих двох великих з'їздах його, доповнена їх представниками — селянською радою і радою українських військових депутатів, У. Ц. Рада рішила сю волю вволити. 9 червня на засіданню її комітету вислухано начерк Універсалу до Українського народу, другого дня зредаковано його в комісії, прийнято, і пізно вечером того-ж дня проголошено на Військовім з'їзді, що прийняв його з незвичайним захопленням і радістю, як горячо жданий вислів своїх бажань і сподівань. Потім Універсал спішно друковано і в понеділок 12 червня проголошено вже урядово, роздано при закриттю Військового з'їзду його членам і після військової паради і молебня, відслуженого 1-им українським полком, проголошено вселюдно на Софійській площі. Зараз же розвезено й розіслано по всій Україні, проголошувано на повітових, волостних і городських зібраннях, на площах і по церквах, роздавано людям і розліплювано на видних місцях.

Універсал Української Центральної Ради до Українського народу, на Україні й по-за Україною сущого.

Народе Український! Народе селян, робітників, трудящого люду!

Волею своєю ти поставив нас, Українську Центральну Раду, на сторожі прав і вольностей Української Землі.

Найкращі сини твої, виборні люде від сел, від фабрик, від салдацьких казарм, од усіх громад і товариств українських вибралн нас, Українську Центральну Раду, і наказали нам стояти й бороти ся за ті права та вольности.

Твої, народе, виборні люде заявили свою волю так:

Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою Російською, хай народ Український на своїй землі має право сам порядкувати своїм житем. Хай порядок і лад на Вкраїні дають вибрані вселюдним, рівним, прямим і тайним голосуванням Всенародні Українські Збори (Сойм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Вкраїні, мають право видавати тільки наші Українські Збори.

Ті ж закони, що мають лад давати по всій Російській державі, повинні видавати ся у Всеросійським Парламенті.

Ніхто краще нас не може знати, чого нам треба, і які закони для нас луччі.

Ніхто краще наших селян не може знати, як порядкувати своєю землею. І через те ми хочемо, щоб після того, як буде одібрано по всій Росії поміщицькі, казенні, царські, манастирські та інші землі у власність народів, як буде видаво про се закон на Всеросійським Учредительнім Зібранні, право порядкування нашими українськими землями, право користування ними належало тільки нам самим, нашим Українським Зборам (Соймови).

Так сказали виборні люде з усієї Землі Української.

Сказавши так, вони вибрали з поміж себе нас, Українську Центральну Раду, і наказали вам бути на чолі нашого народу, стояти за його права і творити новий лад вільної Автономної України.

І ми, Українська Центральна Рада, вволили волю свого народу, взяли на себе великий тягар будови нового житя і приступили до тієї великої роботи.

Ми гадали, що Центральне Російське Правительство простягне нам руку в сій

роботі, що в згоді з ним ми, Українська Центральна Рада, зможемо дати лад нашій землі.

Але Тимчасове Російське Правительство одкинуло всі ваші домагання, одіпхнуло простягнену руку українського народу.

Ми вислала до Петрограду своїх делегатів (послів), щоб воли представила Російському Тимчасовому Правительству наші домагання.

А найголовніші домагання ті були такі:

Щоб Російське Правительство прилюдно окремим актом заявило, що воно не стоїть проти національної волі України, проти права нашого народу на автономію.

Щоб Центральне Російське Правительство по всіх справах, що торкають ся України, мало при собі нашого комісара по українських справах.

Щоб місцева власть на Вкраїні була обєднана одним представником від Центрального Російського Правительства, се-б то вибраним нами комісаром на Вкраїні.

Щоб певна частина грошей, які збирають ся в Центральну Казну з нашого народу, була віддана нам, представникам сього народу на національно-культурні потреби його.

Всі ці домагання наші Центральне Російське Правительство одкинуло.

Воно не схотіло сказати, чи признає за нашим народом право на автономію, на право самому порядкувати своїм житєм. Воно ухилилось од відповіді, одіславши нас до майбутнього Всеросійського Учредительного Зібрання.

Центральне Російське Правительство не схотіло мати при собі нашого комісара, не схотіло разом з нами творити новий лад.

Так само не схотіло признати комісара на всю Україну, щоб ми могли разом з нам вести наш край до ладу й порядку.

І гроші, що збирають ся з вашої землі, одмовилось повернути на потреби нашої школи, освіти й організації.

І тепер, Народе Український, нас приневолено щоб ми самі творили нашу долю. Ми не можемо допустити край наш на безладі та занепад. Коли Тимчасове Російське Правительство не може дати лад у нас, коли не хоче стати разом з нами до великої роботи, то ми самі повинні взяти її на себе. Се наш обовязок перед нашим краєм і перед тими народами, що живуть на нашій землі.

І через те ми, Українська Центральна Рада, видаємо сей Універсал до всього нашого народу і оповіщаємо: однині самі будемо творити наше жите.

Отже, хай кожен член нашої нації, кожен громадянин села чи города однині знає, що настав час великої роботи.

Од сього часу кожне село, кожна волость, кожна управа повітова чи земська, яка стоїть за інтереси Українського Народу, повинна мати найтїснїші організаційні зносини з Центральною Радою.

Там, де через якісь причини адміністративна влада зосталась в руках людей, ворожих до українства, приписуємо нашим громадянам повести широку, дужу організацію та освідомленне народу, і тоді перевибрати адміністрацію.

В городах і тих місцях, де українська людність живе всуміш з іншими національностями, приписуємо нашим громадянам негайно прийти до згоди й порозуміння з демократією тих національностей і разом з ними приступити до підготовки нового правильного життя.

Центральна Рада покладає надію, що народи не-українські, що живуть на нашій землі, також дбатимуть про лад та спокій в нашім краю і в сей тяжкий час вседержавного безладя дружно, одностайно з нами стануть до праці воло організації автономії України.

І коли ми зробимо сю підготовчу організаційну роботу, ми скличемо представників від усіх народів Землі Української і виробимо закони для неї. Ті закони, той увесь лад, який ми підготовимо, Всеросійське Учредительне Зібранне має затвердити своїм законом.

Народе Український! Перед твоїм вибраним органом — Українською Центральною Радою стоїть велика і висока стіна, яку їй треба повалити, щоб вивести народ свій ва вільний шлях.

Треба сил для того. Треба дужих, сміливих рук. Треба великої народньої праці. А для успіху тої праці насамперед потрібні великі кошти (гроші). До сього часу український народ всі кошти свої оддавав у Всеросійську Центральну Казну, а сам не мав, та не має й тепер від неї того, що повинен би мати за се.

І через те ми, Українська Центральна Рада, приписуємо всім організованим громадянам сел і городів, всім українським громадським управам і установам з 1-го числа місяця липня (юля) накласти на людність особливий податок на рідну справу і точно, негайно і регулярно пересилати його в скарбницю Української Центральної Ради.

Народе Український! В твоих руках доля твоя. В сей трудний час всевітнього безладдя й розпаду докажи своєю одностайністю і державним розумом, що ти, народ робітників, народ хліборобів, можеш гордо і достойно стати поруч з кожним організованим, державним народом, як рівний з рівним.

Ухвалено: Київ. Року 1917, місяця червня (юня) числа 10.

Що сказала Ц. У. Рада в Універсалі.

Універсал зробив велике вражінне. Запеклі вороги Українства підняли крик, що Універсал викликає усобицю, анархію, противставляючи Центр. Рос. Урядови Український Уряд. Вони накликали Ц. Уряд вжити против У. Ц. Ради найсильніших заходів, навіть сили. Але багато людей з не-

українського громадянства побачили в нім як раз навпаки: обіцянку ладу, спокою, порядку, забезпечення свободи й здобутків революції для України, й привитало його з радістю й вдовolenнем. Різні публичні установи — виконавчі комітети, земства и т. ин., які зложились на підставах суто демократичних і стали близькими до народу, — привитали Універсал, признали його обовязковою для себе постановою, обіцяли у всім сповняти накази Ц. Ради — признали її своєю властю, своїм зверхнім органом. Таку постанову винесли зараз же по опублікуванню універсалу збори представників повітових управ всеї Київщини, кілька день пізнійше земські збори Полтавської губ., і т. ин. В чім же річ? в чім сила сього Універсалу? що дав він для нинішньої хвили?

Перш за все важне було те, що У. Ц. Рада заговорила в сім універсалі як *власть*, поставлена Українським Народом над собою на те щоб кермувати і правити ним, так що її постанови і накази мають українською людністю пильно сповнятись.

Вона заявила, що взявши на себе велике діло творення нового, свобідного і справедливого, автономнаго житя, положене на неї Українським Народом, вона не зложить з себе сього діла і не ухилить ся від нього ні в яким разі, — які б не були трудні і небезпечні обставини, які б не були відносини до неї, яке б не було становище Рос. Центр. Уряду — чи схоче він помагати їй і працювати з нею разом, чи ні.

Як представниця і як *власть* Українського Народу, —

більшості Української землі, вона дбатиме взагалі про інтереси всього краю, не відступить від сього і вживе всіх сил і засобів, щоб захистити в ній спокій, лад і добрий розвиток.

Вона дбатиме не тільки про добро, успіх і силу Українського Народу, що її настановив, але так само про добро й інтереси інших народностей, що живуть разом з ним на Українській землі. Для того наказує Українцям прийти до порозуміння з демократичними групами інших народів і з ними працювати за-одно над забезпеченням нового, доброго ладу.

От чому всі люде, які не мають якогось ворогування против Українського Народу, тільки хочуть добра своїй землі, ладу і спокою, знайшли в Універсалі заспокоєння, поруку ладу і порядку і з радістю привитали перехід У. Ц. Ради до активної роботи над захищенням і упорядкуванням життя краю, до закладання підстав його автономного життя.

Ті ж що підняли голос на нього вичитали в ній те, чого в ній зовсім нема! Бож У. Ц. Рада в своїм Універсалі признавала єдність Російської революції, визнавала санкцію Всеросійського Учредительного зібрання, і зовсім не разривала з Центральним Урядом.

Не претендувала на ніяку владу над неукраїнськими народностями, тільки над Українським Народом, що її настановив. Національне самооподаткування накладала тільки на українську людність, не чіпаючи не-Українців.

Ніяких анархічних, неорганізованих виступів не допускала.

Всю адміністративну, публичну машину полишала без усякої поміхи і не робила перешкоди в її діяльності. Протип ворожих українству людей, які зацілили на яких небудь посадах, вона вказувала тільки оден шлях, законний: агітацію і перевибори.

Не сїяла ворожнечі, а кликала до порозуміння і згоди, до спільної праці всі народи України, — щоб повалити ту велику і високу стїну, яка стоїть на дорозі вільного походу Української землі: всі ті пережитки і останки старого проклятого режіму, які ще стоять і досі — темнота, несвідомість політична і національна, русіфікація, нехтуванне української народности, її мови, її культури, недовіре і відчуженне між народностями, стара пам'ять колишніх спорів і чвар, котру роздувають злі й необачні люде, замість кликати до згоди й співробітництва, в світлу і велику будуччину Української землі, а не в темну й гірку її минувшину.

У. Ц. Р. ніби говорить сим Універсалом до всіх хто живе на Україні: „Мир вам, братя-громадяне Української землі! Ми, У. Ц. Рада, стали на сторожі спокою й ладу України і вжиємо всіх сил Українського Народу, щоб забезпечити їй правильний порядок! Порозумійте ся, працюйте в згоді між собою і в тіснім звязку з нами, і спільними силами забезпечіть добре жите нашому краєви!

„Можете бути певні, що без вас не обійдеться ся в установленню нових підстав сього житя. Воно буде вирішене представниками всеї Української землі. Організація автономного ладу України буде вести ся теж при вашій

участи, коли, розумієть ся, ви не будете ухиляти ся від тої праці з нами, до котрої вас кличемо. Але така одностайність лежить в інтересі і вашім і всього краю!“

Як порозумів ся Ц. Рос. Уряд з У. Ц. Радою.

Під впливом Універсалу Ц. Рос. Уряд рішив зійти з свого відпорного становища. Міністри соціалісти заявили, що він повинен поправити свою помилку. Два дні після оголошення згаданої формули Юридичної Наради, 16 червня, вийшла відозва його „до братів Українців“, де Ц. Р. Уряд заявляв своїм обовязком „прийти до порозуміння з громадськими демократичними організаціями України про ті переходові заходи, які можуть і мусять бути прийняті в будущині для забезпечення прав Українського народу в місцевій адміністрації, самоврядуванню, школі й суді, і підготовлять перехід до того свобідного устрою, що Вкраїна мусить одержати з рук Учредительного Зібрання“. Доволі неясно се було. Несмачні були заклики тої ж відозви, аби Українці не йшли „погибельною дорогою роздроблення сил визволеної Росії, не відривати ся від спільної батьківщини, не вносили братовбійчої усобиці в народні ряди“, і т. д — так наче б Ц. Р. Уряд дивив ся на українську справу очами ворожих Українцям газет. А найбільше непорозуміння викликало, що Ц. Р. Уряд зберав ся про все се порозумівати ся з якимись неназваними „демократичними організаціями“. Не ясно було, чи Ц. Р. Уряд має на гадці У. Ц. Раду, тільки з амбіції не хоче сказати, що рішаєть ся направити свою помилку і вйти в порозумінне з нею, — чи справді хоче поминути центральний орган Українського Народу і шукати опори в якихось

иньших організаціях. Тому відозва не викликала ніякого спочуття в українських кругах.

Так само не ясно звучала звістка, тиждень пізнійше (24 червня), про комісію, вибрану Ц. Р. Урядом з громадських діячів різних партій, з товаришем міністра кн. Урусовим на чолі, що має виїхати до Київа, аби „нарадою з політичними діячами“ вияснити становище У. Ц. Ради і „мотиви опублікування універсалу“. Неясні завдання сеї комісії нікого не вдовольнили, ніхто не хотів брати в ній участі, і її слідом же відмінено. Міністри-соціалісти прийшли до переконання, що від розмов треба перейти до діла — задовольнити Українців і залагодити кризу. Б російських кругах величезне вражінне зробило сформованне, на місце комісій при У. Ц. Раді, одного виконавчого органу — „Генерального Секретаріату“, або як його стали називати в сих кругах — українського міністерства. Петербуржан велико вразила также грандіозна українська маніфестація салдатів і робітників, що відбула ся в Петербурзі в неділю 25 червня і заявила свою солідарність і послух У. Ц. Раді. Другого же дня міністри Терещенко і Церетелі з широкою повновастю для поалагодження української справи виїхали в ставку, щоб там порозуміти ся з главноком. Брусіловим і мін. Керенським і з ним разом виїхати до Київа, для порозуміння з У. Ц. Радою. 29 і 30 червня вони відбули наради з У. Ц. Радою — її Президіумом і Ген. Секретаріатом. Порозуміння було улєкшене тим, що саме перед тим, дня 25 і 26 червня в Київі прінціпально намітило ся вже порозумінне з неукраїнськими демократичними організаціями, що до їх приступлення до У. Ц. Ради. Себто вже намітив ся той ґрунт,

на який хотіли поставити діло міністри-соціалісти: передати Ген. Секретаріатови вищу краєву власть під умовою, щоб У. Ц. Рада порозуміла ся з місцевою не-українською демократією і прийняла до себе її представників. Вироблений спільно з міністрами текст нового універсалу був ухвалений У. Ц. Радою 30 червня і після того як рада міністрів потвердила згоду, дня 2 червня, не спинивши ся перед протестом і виходом з міністерства міністрів кадетів, текст універсалу був потверджений і оголошений У. Ц. Радою, разом з деклярацією Р. Ц. Уряду.

Другий Універсал Української Центральної Ради.

Громадяне землі Української!

Представники Временнаго Правительства повідомили нас про ті певні заходи, яких Временне Правительство має вжити в справі управління на Україні до Учредительного Зібрання. Временне правительство, стоячи на сторожі завойованої революційним народом волі, визнаючи за кожним народом право самоозначенне і відносячи остаточне вставовленне форми його до Учредительного Зібрання, — простягає руку представникам Української демократії — Центральной Раді, — і закликає в згоді з ним творити нове жите України на добро всієї революційної Росії.

Ми, Центральна Рада, яка завжди стояла за те, щоб не одділяти Україну од Росії, щоб укупі з усіма народами її прямувати до розвитку та добробуту всієї Росії і до єдності демократичних сил її, з задоволенням приймаємо заклик Правительства до єднання і оповіщаємо всіх Громадян України:

Українська Центральна Рада, обрана українським народом через його революційні організації, незабаром поповнить ся на справедливих основах представниками иньших народів, що живуть на Україні, від їх революційних

організацій, і тоді стане тим єдиним найвищим органом революційної демократії України, який буде представляти інтереси всієї людности нашого краю.

Поповнена Центральна Рада виділить наново з свого складу окремий відповідальний перед нею орган — Генеральний Секретаріат, — що буде представлений на затвердження Временного Правительства, яко носитель найвищої краєвої влади Временного Правительства на Україні.

В сім органі будуть об'єднані всі права і засоби, щоб він, яко представник демократії всієї України, і разом з тим, як найвищий краєвий орган урядування, мав змогу виконувати складну роботу організації та упорядкування життя всього краю в згоді з усією революційною Росією.

В згоді з іншими національностями України і працюючи в справах державного управління як орган Временного Правительства, Генеральний Секретаріат Центральної Ради твердо йтиме шляхом зміцнення нового ладу, утвореного революцією.

Прямуючи до автономного ладу на Україні, Центральна Рада в згоді з національними меншостями України підготує проект законів про автономний устрій України для внесення їх на затвердження Учредительного Зібрання.

Вважаючи, що утворення краєвого органу Временного Правительства на Україні забезпечує бажане наближення управління краєм до потреб місцевої людности в можливих до Учредительного Зібрання межах, і визнаючи, що доля всіх народів Росії міцно зв'язана з загальними здобутками революції, ми рішуче ставимось проти замірів самовільного здійснення автономії України до Всеросійського Учредительного Зібрання.

Що торкається комплектування військових частин, то для цього Центральна Рада матиме своїх представників при кабінеті Військового Міністра, при Генеральнім Штабі і Верховнім Головнокомандуючим, які будуть брати участь в справах комплектування окремих частин виключно Українцями, поскільки таке комплектування по определению Військового Міністра буде являтися з технічного боку можливим без порушення боєспособности армії.

Оповіщаючи про се громадян України, ми твердо віримо, що українська демократія, яка передала вам свою волю, разом з революційною демократією всієї Росії та її революційним Правительством прикладе всі свої сили, щоб довести всю державу і зокрема Україну до повного торжества революції.

У Києві, 1917 року, липня 3-го дня.

Так зявив ся сей великий акт, котрим закладають ся вже не якісь приготовчі підстави, а сама автономія України. Українську Центральну Раду, поповнену представниками національних меньшостей, Рос. Центр. Уряд признав верховним представницьким органом Української землі, і виконавчому органу її Генеральному Секретаріатови передає верховну краєву власть на всю Українську землю. Се вже фактична автономія України, котрій тільки правну форму має дати автономний статут, що з участю представників національних меньшостей вироблятиме У. Центральна Рада. А близше про те, як має уложити ся нове жите України й її відносини до центральних органів Росийської республіки сподіваю ся поговорити в осібній брошюрі („Новий лад України“).

Брошюри тогож автора:

- Хто такі Українці і чого вони хочуть?
 - Звідки пішло Українство і до чого воно йде.
 - Вільна Україна. Статі з останніх днів.
 - Якої ми хочемо автономії і федерації.
 - Українська Центральна Рада й її універсал.
 - Про українську мову і школу.
 - Переяславська умова України з Москвою. Статі й тексти.
-

Автор застерігає собі всі права.

1. ↑ Сї постанови оголошенї в № 3 і 4 «Вїстей Центральної Ради».
2. ↑ Надрукована в № 8 «Вїстей з У. Ц. Ради» і в багатьох часописах.
3. ↑ Супроти сього «самостїйники» дали також заяву (8 червня), що вони називали себе «самостїйниками», думаючи, що иньшї не будуть домагати ся широкої політичної автономїї, державного українського права. Побачивши, як розумїє автономїю Зїзд і У. Ц. Рада, вони просять не називати їх бїльше самостїйниками і цїлком приєднують ся до гасла автономїї й федерацїї.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](#)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

-
1. [↑](http://wikisource.org) <http://wikisource.org>
 2. [↑](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0) <http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>
 3. [↑](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html) <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>
 4. [↑](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium) <http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium>